

CZU 343.9:343.352

DOI 10.5281/zenodo.4835844

CAUZELE ȘI CONDIȚIILE CORUPȚIEI

Liliana CREANGĂ

doctor în drept, conferențiar universitar

Problema cauzalității fenomenului criminal este una dintre cele mai importante pentru știința criminologică. Încă din cele mai vechi timpuri filosofi, juriștii și alți gânditori au încercat să clarifice cauzele comiterii infracțiunilor.

Thomas Morus, spre exemplu, expunându-și ideile în lucrarea sa „Utopia”, menționa că „dacă rămân neschimbate cauzele ce generează criminalitatea, neschimbate vor rămâne și consecințele provocate de aceste cauze. Sunt lipsite de efect chiar și cele mai dure sancțiuni, dacă nu va fi îmbunătățită starea economică a societății sau dacă nu vor fi luate alte măsuri pentru înlăturarea cauzelor fenomenului criminal” [1].

Cuvinte-cheie: determinanțele corupției, infracțiuni de corupție, combaterea corupției, corupător, practici corupte.

THE CAUSES AND CONDITIONS OF CORRUPTION

Liliana CREANGĂ

PhD, associate professor

The problem of the criminal phenomenon causality is one of the most important for the science of criminal investigation. Since ancient times philosophers, jurists and other thinkers have tried to clarify the causes of crimes.

Thomas Morus, for example, in presenting his ideas in his work “Utopia”, mentioned that, “if the causes that generate crime remain unchanged, the consequences caused by these causes will also remain unchanged. Even the harshest sanctions are ineffective if the economic condition of the society is not improved or if other measures are not taken to eliminate the causes of the criminal phenomenon” [1].

Keywords: determinants of corruption, crimes of corruption, combating corruption, corrupter, corrupt practices.

Introducere. Cercetarea cauzelor criminalității are ca scop final elaborarea și realizarea practică a unor măsuri temeinice, ce ar favoriza prevenirea și contracararea reușită a fenomenului dat.

Cauzalitatea este legătura existentă obiectiv între două sau mai multe fenomene, în care unul din ele (cauza) produce, generează altele (efecte). Cauza este fenomenul care precedă și determină sau generează un alt fenomen numit „efect”. Legătura causală nu este o imaginație, ci o legitate, ce există real între toate fenomenele naturale și sociale. Fiind o categorie filosofică, cauzalitatea are un sens universal, deoarece nu există fenomene ce nu generează unele efecte sau consecințe.

Referindu-ne la cauzele criminalității, în general, putem menționa că acestea sunt niște fenomene sociale, care generează și mențin existența criminalității sau provoacă creșterea ori descreșterea ei.

Când este vorba despre așa fenomene complexe, cum ar fi criminalitatea, trebuie avut în vedere că ea are la baza apariției, existenței și dezvoltării sale o pluralitate de cauze, dintre care: principale și secundare, obiective și subiective, constante și temporare etc.[2]. Reieșind din aceasta, A. Dolgova a ajuns la concluzia că nu există o cauză generală, de bază, care ar explica pe deplin proveniența criminalității în toată diversitatea sa [3].

Abordând problema cauzalității sub un alt aspect, V. Kudrevțev menționa că deși cauzele criminalității nu sunt identice pentru toate formațiunile social-economice, care se dezvoltă în împrejurări istorice diferite, totuși explicarea lor are ceva comun: la baza acestor cauze întotdeauna se află contradicțiile obiective din societate [4].

Anume din acest punct de vedere vor fi cer-

cetate cauzele ce generează infracțiunile de corupție. În afară de cauze mai există și un șir de condiții (împrejurări, circumstanțe), ce favorizează săvârșirea infracțiunilor. La acestea se referă atât factorii naturali, cât și cei sociali sau tehnici. Independent, aceste condiții nu generează infracțiuni, dar favorizează realizarea lor. Aprecierea unor fenomene în calitate de cauze, iar a altora – în calitate de condiții, poartă un caracter relativ, deoarece în diferite situații, unul și același fenomen poate apărea sau ca o cauză, sau ca o condiție. Cauzele infracțiunilor și condițiile ce le favorizează, deseori, sunt unificate într-un singur termen – factori sau determinante ale criminalității.

1. Determinantele infracțiunilor de corupție

Procesul determinării fenomenului criminal reprezintă o corelație dificilă a diferitor forme de legături: nu numai cauzale, dar și funcționale, statistice, legătura stărilor etc. [5].

Cauzalitatea apare la prima vedere doar ca una din formele determinării. Rolul ei însă, în comparație cu alți factori, este cu mult mai semnificativ. După cum remarcă V. Kudreavțev, cauzalitatea este conținutul intern al determinării, esența ei.

Nu există o opinie unică nici în ceea ce privește rolul factorilor în geneza infracțiunilor. Astfel, N. Kuznețova susține că urmează de atribuit la cauzele criminalității determinantele social-psihologice ce includ elemente economice, politice și juridice la diferite niveluri de conștiință socială. Subsistemul împrejurărilor, ce favorizează formarea criminogenă a personalității, include particularități ca influența negativă a familiei și a micromediului, neajunsurile în educația școlară, de muncă și casnică, lacunele psihologice reflectate prin intermediul influenței mijloacelor de informare în masă. Tot acestea se referă la comportamentul victimogen al victimelor.

În criminologie și în dreptul penal cauzele și condițiile criminalității sunt utilizate ca o îmbinare de cuvinte, dar, când ele sunt folosite aparte, conceptul de cauză este substituit prin noțiunea de condiție. Astfel, V.V. Stepanov propunea în calitate de cauză a mitei să fie considerată „selectarea insuficientă a cadrelor, controlul insuficient asupra activității funcționarilor, lipsa publicității în activitatea unor organizații” [8]. Afirmatia citată o considerăm

incorectă, deoarece condițiile, spre deosebire de cauze, nu pot naște, genera corupție. Ele doar favorizează realizarea corupției. „A exagera importanța condițiilor ce favorizează comiterea infracțiunii, transformându-le în cauze, indica V.H. Kudreavțev, este același lucru a considera că incendiile apar din cauza neglijenței pompierilor” [9].

Corupția are la bază aceleași cauze proprii tuturor infracțiunilor, criminalității în general. Deocamdată savanții nu au ajuns la o părere comună asupra acestor cauze. Putem doar menționa că aceasta posedă un caracter social.

Specialiștii privesc corupția ca un fenomen complex și aproape universal. Aceasta nu înseamnă că flagelul corupției se manifestă în același grad și în aceleași forme pretutindeni. În fapt, formele, cauzele și intensitatea fenomenului de corupție diferă în funcție de anumiți factori economici, sociali, culturali și comportamentali.

În privința instaurării mecanismului corupției se conturează, în ultima perioadă, o concepție „originală” care definește succint acest fenomen că ar fi caracteristic societăților în care predominanță este proprietatea publică, continuând până la asigurarea predominanței sectorului privat, având ca efect formarea de profituri, de venituri bănești fictive și, prin acestea, scurgerea fără echivalență ale averii, ale capitalului din averea publică în cea privată. Singura soluție pentru eliminarea corupției ar consta conform acestei teorii în instaurarea cvasitotalității proprietății private.

O asemenea abordare în plan teoretic este nefondată, contrazisă în modul cel mai direct de expansiunea acestui fenomen în sisteme social-politice în care dominantă este, de fapt, proprietatea privată. Destul de frecvent mijloacele mass-media din țări ca SUA, Japonia, Germania, Spania, Italia etc. dau publicității diverse fapte de corupție atât în care sunt implicați reprezentanți ai autorității centrale de stat, cât și comise de funcționari de rangul mediu și mai scăzut.

Deci nu predominanța uneia sau alteia din formele de proprietate influențează dimensiunea corupției.

Cercetarea criminologică a fenomenului corupției ne arată că există o complexitate cauzală a genezei corupției, pe ansamblul său și pe diferite forme concrete de manifestare [10].

Un alt factor amplificator al acestui fenomen infracțional, fără îndoială, se află în zona

politicului. Corupția este unul din profiturile secundare ale reprezentanților autorităților de stat, partidelor politice și moneda de schimb acceptată de ei dintre putere și bogăție. Corupția va înflori în condiții sociale în care o parte a societății (elita) se află în posesia controlului asupra binelui și favorurilor de care au nevoie o altă parte – celelalte pături sociale.

O altă cauză a corupției nu mai puțin majoră, spune autorul, este remunerarea joasă a funcționarilor publici. Chiar și în Europa și SUA funcționarii publici atât de rang înalt, mediu, cât și de alte ranguri dispun de o remunerare mult mai joasă decât colegii lor de aceeași calificare și cu același volum de obligațiuni antrenate în sectorul privat.

Un factor în plus al ambivalenței corupției este dualismul culturii, progresat în ultimii ani, unde se întretes două tendințe: altruismul cetățenesc republican cu disprețul caracteristic lui față de bunăstarea materială și cupiditatea specifică capitalismului.

În materia infracționalității orientate spre profit personalitatea celui corupt nu este de un tip special. Orice funcționar, într-o anumită conjunctură și presat de diverse necesități, poate săvârși asemenea fapte antisociale.

Rezultă că factorii corupției sunt multipli. Corupția este ridicată, astfel la rangul de virtute, iar o categorie destul de numeroasă de persoane din sfera puterii, a funcționarilor publici, managerilor societăților comerciale și alte persoane fizice consideră câștigul nemeritat „acumularea de capital material și financiar, prin orice mijloace, inclusiv prin eludarea legii” o stare normală [11].

2. Clasificarea determinantelor corupției

Am putea grupa în felul următor determinantele sau factorii corupției:

1) factorii politici – lipsa unei voințe politice de a contracara corupția; problema nesoluționată a separării puterii legislative, executive și judecătorești la diferite niveluri; lipsa politicii unice și a programului de stat cu privire la contracararea corupției; supremația intereselor de partid asupra intereselor societății etc.;

2) factori normativ-legislativi – legislația imperfectă, lipsa unui mecanism de realizare a actelor normative din domeniu;

3) factori organizaționali – interacțiune slabă între organele competente, neajunsuri în or-

ganizarea activității de control, eficacitate redusă a controlului departamental etc.;

4) factori cu privire la cadre – lipsa unui sistem unic de selectare și pregătire a funcționarilor publici, profesionalismul, apărarea socială scăzută a funcționarilor etc.;

5) factorii economici – criza în economia națională, neajunsurile în sfera producerii și a distribuției bunurilor materiale, evidența insuficientă a valorilor materiale și a averii publice;

6) factori morali-psihologici – criza morală în societate, tradițiile nedezvoltate ale eticii serviciului public, modificări patologice în conștiința socială.

Deci fenomenul corupției reprezintă expresia concretă a unui ansamblu de acte și fapte ilicite, ilegale și amorale, ce contrastează puternic cu normele sociale și juridice existente și acceptate în societate, fiind determinat de un complex de cauze și condiții de natură socială, economică, politică, morală și culturală.

Deși aceste cauze și condiții au fost parțial evidențiate și explicate de sociologi și criminologi până acum nu există o teorie generală privind fenomenul corupției care să fie unanim acceptată și care să ofere repere explicative comune cercetătorilor din domeniul științelor juridice.

Fiind rezultanta unei interacțiuni multiple de cauze și condiții, fenomenul de corupție în Republica Moldova se caracterizează nu numai printr-o mare diversitate de forme de manifestare, ci și printr-o anumită „coloratură” specifică, făcând și mai dificilă explicația diferitor acte sau fapte de corupție ce se comit în diverse domenii de activitate economică, socială și politică.

3. Probleme metodologice cu care se confruntă investigarea faptelor de corupție

O problemă metodologică cu care se confruntă cercetarea științifică a fenomenului de corupție privește opțiunea pentru studiile de caz sau cea pentru analizele statistice, opțiune care generează o serie de disjunții în conceperea modului cel mai eficient de abordare a diferitor manifestări și acte de corupție. Prima modalitate este preferată de sociologi, cea de-a doua – de juriști, ceea ce impune combinarea diferitor modele și instrumente de cercetare în vederea identificării acelor factori sociali, economici, politici și culturali ce au o relevanță deosebită în caracterizarea fenomenului de

corupție.

Explicațiile și paradigmele teoretice și metodologice în domeniul concret al delictelor comise prin corupție sunt de o mare diversitate, orice analiză implicând stabilirea unor relații multiple între fenomenul corupției și o serie de fapte, fenomene, procese, situații sau acțiuni ce se manifestă la nivel macrosocial și individual. Stabilind o combinație complexă a tipurilor de legături de dependență, „ce unesc” infracțiunea de corupție cu diferite situații, fapte și fenomene care-l preced, sociologii și criminologii trebuie să acorde o atenție primordială acelor factori ce sunt uniți printr-o relație cât mai strânsă și cât mai generală cu fapta comisă, fără a ignora dependențele indirecte, parțiale sau intermediare.

În acest sens rezultă din analizele statistice și studiile de caz că în perimetrul antecedentelor comise prin corupție pot apărea și acționa o serie de factori intermediari cu caracter mai puțin general care, fără a avea o relație directă cu fapta comisă, reprezintă un gen de „cauze ale cauzei principale”, devenind condiții favorizante ale acesteia.

Din acest punct de vedere, statisticile, studiul cazistic și tipologiile diferitor forme și manifestări

de corupție în principalele sectoare de activitate oferă multiple posibilități metodologice de depistare a legăturilor cauzale și a raporturilor de dependență stabilite între fenomenul corupției și pluralitatea antecedentelor sale. În același timp stabilirea interdependențelor existente între diferiți factori ce generează acte de corupție trebuie circumscrise unui model explicativ cu caracter general.

Dacă, așa cum subliniază mai mulți autori, nici una din observațiile statistice derivate din date cantitative nu oferă răspunsuri la problemele etiologice, analiza etiologică a actelor de corupție implică integrarea coerentă a unor perspective multiple de abordare (juridice, criminologice, sociologice etc.), capabile să evidențieze serii cât mai ample de legături, corelații și dependențe între diferite fapte sau fenomene macrosociale și individuale ce generează sau condiționează fenomenul de corupție.

Potrivit unui sondaj de opinie efectuat în România de Serviciul de Studiere a Opiniei „Hagi” în luna noiembrie 2001, la întrebarea *Care este în opinia dvs. cauza corupției în stat?*[12], răspunsurile respondenților au fost repartizate în felul următor:

Nr.		Foarte considerabilă	Considerabilă	Puțin considerabilă	Lipsită de importanță
1	Salariile mici ale funcționarilor de stat.	33,3	34,9	21,9	9,3
2	Calitatea morală foarte joasă a funcționarilor publici.	40,1	43,5	12,0	2,5
3	Legislația existentă este foarte ușor de ocolit.	34,1	44,5	15,9	3,3
4	Legislația existentă nu se aplică cu strictețe.	35,8	44,2	15,5	3,2
5	Tentația celor de la guvernare de a face bani cât mai rapid și prin metoda cea mai simplă.	43,8	39,0	11,0	4,9
6	Mentalitatea „sovietică” a vechii birocrății de stat.	24,4	31,7	24,4	17,0

7	Lipsa elementară de onestitate a persoanelor ce ajung la putere.	37,9	39,6	14,8	6,5
8	Obiceiurile de „cumetism”, „nepotism” și „neamurism” specifice locului.	47,8	31,1	15,9	4,4
9	Presiunea economiei tenebre.	25,2	35,3	24,9	12,0
10	Frica de structurile criminale.	28,2	36,0	22,2	10,6
11	Ineficacitatea mecanismului controlului administrativ.	26,8	50,2	14,5	5,7
12	Atitudine îngăduitoare, nepăsătoare față de corupție.	34,1	44,2	11,5	6,8

Amplora percepută a corupției este foarte mare. Corupția începe de sus și penetrează toate straturile sociale până jos. În societatea noastră corupția este înrădăcinată, iar soluțiile oferite sunt condiționate de anumite situații considerate irealizabile (depășirea crizei economice, accentuarea activismului oamenilor simpli, oameni onești la conducere sau de trecerea mai multor generații).

Acestea pot fi grupate în câteva categorii:

a) cele care cer instituirea unui control din partea statului, pedepsirea aspră a celor prinși;

b) cele care consideră că îmbunătățirea condițiilor materiale ale oamenilor ar micșora tentația de corupere – salarizarea bună a funcționarilor, statul trebuie să dea de lucru;

c) cele care consideră profesionalismul funcționarilor și nu numărul lor drept un factor important în depășirea corupției, trebuie supravegheat procesul de recrutare a cadrelor, redus nu-

mărul funcționarilor publici, aduși funcționari din exterior, acces la informații;

d) conștientizarea valorilor democratice prin educație, publicitate.

Pentru a nu crea o imagine despre modul în care sunt reprezentate cauzele corupției vom prezenta mai jos o schemă.

Am divizat datele obținute cu referire la cauzele corupției în cele de ordin cultural, unde explicația ține de aspectul cultural care a favorizat apariția și menținerea corupției la amploarea ei din Republica Moldova și cele de altă natură. Am făcut această clasificare pentru a scoate la iveală aspectele culturale pe care moldovenii și le impută ca fiind favorabile pentru răspândirea acestui fenomen în societate.

Am insistat intenționat asupra conținutului cultural relevat de subiecți pentru a ne da seama de substraturile culturale concrete ce sunt percepute a fi la baza corupției.

Cauze intrinseci

- spiritul gregar;
- autoritatea de stat este zeificată;
- fatalismul;
- nu suntem predispuși să protestăm;
- complexul de om mic;
- nu știm să gândim singuri;
- timpul le rezolvă pe toate;
- mersul pe ocolite;
- nu mă bag că nu-i treaba mea;
- să ardă, să tune, cât timp nu mă atinge pe mine, nu-mi pasă.

Cauze extrinseci

- accidentul;
- tranziția;
- regimul comunist;
- conducerea;
- lipsa de control;
- țara mică;
- sărăcia;
- istoria;
- legile proaste;
- democrația;
- sistemul (nu persoana).

În cazul factorilor actuali ai corupției conducerea de vârf este cea mai evidențiată în discursul colectiv actual. Această percepție este deosebit de importantă în funcționarea și perpetuarea practicilor de corupție. Ea este un element într-o rețea destul de complexă de raționalizare care este suportul cognitiv al practicilor individuale generalizate de corupție.

O altă componentă a lanțului de raționalizare este și conștiința lipsei totale de control. Împărtășită de toată lumea, aceasta constituie un bun suport pentru justificarea propriei conduite. Un mod explicativ împărtășit al corupției ce reiese din percepția lipsei de control este legat de funcționarea proastă a funcției represive a statului. Statul s-a diluat și nu mai este în stare să-și realizeze transparent funcțiile. Legile sunt aspre sau chiar nu sunt bune, iar lumea este lăsată să facă ce vrea. Din această cauză cei răi și puternici devin importanți, iar ceilalți nu se simt deloc protejați și sunt obligați de această situație să accepte jocul impus de ultimii. Acolo unde nu guvernează legea guvernează cel mai puternic.

Celălalt nod explicativ este legat de starea economică. Funcționarii sunt corupți din cauza sărăciei. Credința este că în general oamenii nu ar face nimic ilegal, dacă nu ar fi constrânși de condițiile inumane în care se găsesc.

Argumentele „geoculturale” sunt destul de răspândite în societate. Dar este curioasă o afirmație ce prezintă importanță. Cumetismul sau nănașismul acceptat de toți ca fiind un element de bază în funcționarea corupției autohtone este explicat prin faptul că „Republica noastră este mică”, iar toată lumea se cunoaște.

Concluzii. Impactul național al corupției este esențial în orice țară. Numeroasele studii în acest domeniu o demonstrează. Vito Tanzi [13] spune că corupția este o piedică pentru cele trei funcții ale statului – politica macroeconomică, alocarea resurselor, redistribuția veniturilor și bunurilor.

Paolo Mauro [14] face o încercare de a evalua impactul corupției asupra nivelului investițiilor și creșterii economice. El arată că diminuarea indicelui corupției cu pătratul devierii medii este legată cu creșterea cu 4 puncte procentuale a cotei

investițiilor în economie și o sporire a ritmurilor de creștere economică cu 0,5%.

Shang-Jin Wei [15] analizează impactul corupției asupra volumului investițiilor străine directe. El demonstrează că creșterea indicelui corupției cu o unitate (pe o scară de zece unități) este echivalentă cu creșterea poverii fiscale cu 4,7 puncte procentuale și este acompaniată de un declin de investiții străine de 0,9%.

Sintetizând cele expuse, autorul afirmă că o practică coruptă înseamnă nu altceva decât o practică ce întrunește următoarele elemente:

– o decizie ce se deosebește de criteriile stabilite de guvern pentru deciziile din momentul respectiv;

– o gratificație în bani de care beneficiază atât deținătorul autorității respective, cât și apropiatii acestuia.

Analizând cauzele și condițiile practicilor corupte, putem distinge două categorii de efecte generalizate: efecte directe, nemediate, acele elemente ale acțiunii propriu-zise, conținându-se în rațiunile pentru care se caută o favoare de către corupător, ce inițiază acest act și efecte indirecte, mediate de către cei ce sunt conștienți că un anumit act calificat drept „corupt” are loc. Printre aceste efecte ale corupției am putea menționa:

1. Percepția de inechitate din partea autorităților publice – cei ce mituiesc obțin mai multe drepturi decât cei onești;

2. Percepția de ineficiență;

3. Neîncrederea în sistemul de guvernare printre cetățeni;

4. Descurajarea inițiativei private, în special a investitorilor străini;

5. Condiționarea unei instabilități politice cronice în țara în care corupția este foarte răspândită.

Pentru ca aceste efecte să nu fie inițiate de anumite cauze, funcționarii publici sunt chemați să respecte cu strictețe legile țării, indiferent de funcția pe care o dețin. Din această cauză, legislația, pe lângă faptul că ocrotește prestigiul serviciului public de eventualele amestecuri din afară, mai sancționează și faptele ce sunt săvârșite de funcționarii ce activează în serviciul public.

Referințe bibliografice

1. Долгова А.И, Криминология, Норма – ИНФРА-М, 1999, с. 11
2. Бурлакова В.Н, Сальникова В.П, Степашина С.В, Криминология, СПб, 1999, с.127
3. Долгова А.И, Криминология, Норма – ИНФРА-М, 1997, с. 180
4. Кудрявцев В.Н., Генезис преступления. Москва, 1998, с.11-12
5. Кузнецова Н.Ф., Проблемы криминогенной детерминации, Москва, 1989, с. 11
6. Степанов В.В., Расследование взяточничества, Саратов, 1996, с. 141-148
7. Кудрявцев В.Н., Причина конкретного преступления, в Советская юстиция, 1970, № 22, с. 174
8. Dobrinioiu V, Corupția în dreptul penal român, București, Ed. ATLAS LEX, 1995, p.53
9. Dobrinioiu V, Traficarea funcției și a influenței în dreptul penal, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983, p.56
10. Mogîldea I.I., Corupția în România, București, 1998
11. Botică Gh., Corupția – formă periculoasă a criminalității în Moldova Suverană, 8 iunie 1993, nr.86
12. Raoul Giraret, Mythes et mythologies politiques, Edition du Seuil, 1986
13. Tanzi, Vito, Hamid Davodi, Government Role and the Efficiency of Policy Instruments, IMF Working Paper nr.97/139, Washington, 1995
14. Paolo Mauro, The Effects of Corruption, 1996
15. Wei, Shang-Jiu, Haw Taxing is Corruption on International Investors, NBER Working Paper, Series, Working Paper 6030.

Despre autor:**Liliana CREANGĂ,**

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public și securitate a frontierei”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: creanga_liliana@gmail.ru
tel.: 069313116*